

saa hyppige og saa voldsomme. Hele Havet staa i denne Aarstid lige ind paa Kysten og umuliggjør tit flere Dage igjennem Forbindelsen med Land, saa at Losning og Ladning er forbunden med stor Tidspilde, Ulejlighed og Fare. Paa Østkysten træde skovklædte Bjerge lige ned til Havet, medens talrige Skær og skjulte Klipper gjøre Kysten vanskelig at befare.

Formosa gjæstedes første Gang af Kineserne i Aaret 1403, da nogle Djunker af en Storm dreves derover; men først 1668 lykkedes det Regeringen at bringe Øen under sit Herredømme, efter at Hollænderne og indvandrede Sø-røvere allerede vare fordrevne fra deres faste Punkter paa Kysten. Det har altid været en urolig og slet styret Landsdel, baade som Følge af Befolkningens Rekruttering med Kinas Udskud og paa Grund af de kejserlige Embedsmænds Udsugelser og Tyranni, der her mere end noget Sted i selve Kina har haft sit frie Spillerum. Øen har hidtil hørt under Provindsen Fokien, der har Futsjov til Hovedstad; men den nuværende Guvernør, Ting Jih Chang, en af Kinas kraftigste Embedsmænd, har nylig foreslaaet Regeringen i Peking at gjøre Øen til en selvstændig Provins med en egen Vicekonge eller General-Guvernør. Ting, der ligesom den bekendte Li Hung Chang, Vicekonge i Tsjili-Propinsen, hører til Fremskridts-partiet, synes bestemt paa at gjøre det mest mulige for at faa Nytte af Øens naturlige Rigdomme. Han har, som allerede sagt, dannet nye Kulminer og paabegyndt Boring af Stenoljekilder med europæiske Maskiner og Ingeniører, og han har ligeledes ifjor ladet opføre en Telegraflinje imellem Tajvanfu og Takao, omtr. 5 Mile lang. Linjen opførtes udelukkende ved Hjælp af Kinesere, der ere blevne uddannede i den af det store nordiske Telegraf-selskab ledede Telegrafskole i Futsjov. Endelig har han faaet Regeringen til at sende den meget omtalte

Jærnbane (se nærværende Tidskr., 1ste Bind S. 21), der for to Aar siden byggedes af engelske Kjøbmænd imellem Sjanghaj og Vusung, men senere kjøbtes og borttoges af Avtoriteterne, til Formosa, hvor man mener, at han vil lægge den i Nærheden af Telegraflinjen. Det synes saaledes, som om alle disse europæiske Opfindelser, der hidtil have mødt en haardnakket Modstand paa Kinas Fastland, nu skulle prøves og anvendes paa Formosa. Paa denne Ø er der langt mindre Kamp at vente end anden Steds i Kina, dels fordi den literære Stand, der ellers i Kejserriget er saa mægtig, og som danner Anstødsstenen for europæisk Kultur og Fremskridt, kun tæller faa Medlemmer paa Øen og har ringe Indflydelse mellem de mere selvstændige indvandrede Nybyggere, dels fordi Øen som en indtaget Provins staaer under et langt mere despotisk og mægtigt Militærherredømme end nogen anden Provins. Viser det sig da her, at Telegraflinjer, Jærnbaner og Mineanlæg blive nyttige og indbringende for Regeringen, er der endnu en Mulighed for, at man i en ikke altfor fjærn Fremtid kan se dem omplantede til det store himmelske Riges egentlige Grund. Man har i den største Del af Evropa aldeles urigtige Forestillinger om Kina og Kineserne. Man er saaledes tilbøjelig til kun at se dette talrige, nøjsomme, ihærdige og evnerige Folk fra den latterlige Side, og man finder Kinesernes Artighed og Høflighed naragtig, kun fordi den ikke stemmer overens med Evroperernes. Man kan ikke fatte, at Kineserne, der have en Kultur, som er ældgammel og højst særegen, med Forkjærlighed holde fast ved denne, og at de afsky „de hvide Djævla“. Den Tid nærmer sig imidlertid stærkt, da Kina fuldstændig bliver aabnet for de fremmede; men den Tid nærmer sig ogsaa, da Kinesere i Masse ville trænge sig frem rundt i Verden, maaske endog til Danmark, og man vil da faa at se dem bringe Prisen paa Tjenestefolk, Markarbejdere o. lign. langt ned under den, der nu gjælder. Dog derom mere en anden Gang.

Andamanerne,

efter et Foredrag af **Fr. A. de Roepstorff**, Embedsmand ved Straffekolonien paa disse Øer.

I.

I den bengalske Bugt findes en lang Række Øer i Retningen Nordøst til Sydvest; de danne et Bindeled imellem det nordlige Fastland, Iravaddy's Delta, og

Øen Sumatra. Disse Øer deles i tre Grupper, Kokos-øerne, Andamanerne og Nikobarerne. Kokosøerne ere de nordligste og kun tre smaa Øer; paa den nordligste af dem, Table Island, ligger et for Sejladsen i

disse Farvande meget vigtigt Fyrtaarn; de to andre ere dækkede af omtrent 70,000 Kokospalmer og ere i den nyeste Tid blevne overgivne til et Selskab, der vil kolonisere dem. De tvende andre Grupper, Andamanerne og Nikobarerne, ere samlede under en fælles Forvaltning. Den sydligste af dem, Nikobarerne, var i over 100 Aar af Navn knyttet til Danmark, men blev 1869 tagen i Eje af Engelskmændene og forbunden med den store Straffekoloni paa Andamanerne.

Disse sidste Øer ligge imellem $14^{\circ} 14'$ — $10^{\circ} 34'$ n. Br. og $92^{\circ} 16'$ — $93^{\circ} 20'$ ø. L. Afstanden fra den nordligste til den sydligste er omtrent 55 danske Mil, medens Afstanden fra Øst til Vest kun er $17\frac{1}{2}$ Mil. Der er 4 større og omtrent halvhundrede mindre Øer med et samlet Fladeindhold af 128 □ Mile, altsaa omtrent ligesom Øen Sjælland. Øerne ligge midt i den bengalske Bugt og have et tropisk Øvejrslag, hvad der vil ses af de efterfølgende Opgivelser. I Aaret 1874 var *Middelvarmen* 29° C.; den laveste Thermometerstand var $24^{\circ} 2$ og den højeste $33^{\circ} 7$ C., hvilket kun giver en Forskjel af $9^{\circ} 5$ C. imellem den hedeste Soldag i Skyggen og den køligste Nat. Fra April eller Maj til Slutningen af November blæser *Sydvest-Monsunen*, ledsaget af hæftige Regnskyl og voldsomme Storme. 1874 var Nedbøren: Maj $26\frac{1}{2}$ eng. Tommer, Juni 13, Juli 15, August 17, September 13, Oktober 9, November $8\frac{1}{2}$, — eller i alt 102 Tommer. Ved Slutningen af November eller Førstningen af December tager Nedbøren af, og Vinden bliver omskiftende, indtil *Nordøst-Monsunen* melder sig, i Regelen med en hæftig Storm, og derefter begynder det stille Vejr. Skjønt Varmen kun er lidt højere end i Sydvest-Monsunen, føles den mere, fordi Fugtigheden er mindre, og Søbrisen kun svag. I Aaret 1874 var Nedbøren i December 2, Januar $\frac{1}{5}$, Februar ingen, Marts $\frac{1}{5}$, April $\frac{1}{5}$ Tomme, — altsaa i alt i 5 Maaneder $2\frac{1}{2}$ Tommer eller $\frac{1}{40}$ af Nedbøren i de andre syv Maaneder. Til Sammenligning kan nævnes, at den aarlige Nedbør i Danmark er 20 Tommer eller kun en Femtedel af Andamanernes, som paa en Ubetydelighed nær falder i de 7 Maaneder af Regntiden. Aaret 1874 var imidlertid et usædvanligt Aar, ikke i Henseende til Massen af Nedbør, men ved dens Fordeling; thi April plejer at opvise et Regnfald af $2\frac{1}{2}$ Tommer. 1875 faldt endog paa den 19de April i Løbet af en Nat 10 Tommer eller omtrent det halve af et Aars Nedbør i Danmark.

Med Hensyn til deres Bygning frembyde Andamanerne ikke udviklede Forhold. *Formationen* er diluvial, og paa et vulkansk Underlag findes Sandsten og Rullesten baade i Konglomerater og adskilte. Nær Kysterne

findes alluviale Formationer, som bestaa af nedskyllede Lag, der hvile paa et Underlag af Koraldannelser, og rundt Kysten findes Koraldannelser i alle Stadier. Landet er overalt ned til Vandet dækket af den *frodigste tropiske Plantevæxt*. Store snorlige Løvtræer paa 100 Fod eller derover til den første Gren danne Overskoven. De staa i ringe Afstand fra hverandre, og deres mørkegrønne Kroner slutte sig sammen og frembringe Mørke og Skygge. Under dette Naturens Drivhus vedligeholdes Fugtigheden, og de unge Træer voxe, værnede imod den brændende Sol, op efter Lyset, der sparsomt trænger igjennem. Imellem disse vældige Træer snor sig en Mangfoldighed af Spanskrøspalmer og andre Slynplanter, mange af dem tæt besatte med store Torne og ubehagelige at trænge igjennem. Er man i Skoven, ser man mest den frodige Underskov og de ranke svære Stammer; thi Træernes Kroner ere for høje til, at man kan se, end sige overse dem, og man savner overalt Blomster. Noget, der ligner den dejlige Skovbund, som vi kjende og elske hertillands, findes ikke. Blomster findes vel, naar man søger efter dem; thi paa Træstammerne er der prægtige snyltende Gjøggeurter og paa Jorden hvide Liljer, men i det hele gjør Skoven et blomsterløst Indtryk, naar man er *inde* i den. Ikke saa, naar man ser den uden fra, naar man enten fra en høj fremludende Klippe skuer ned over Skoven, eller i en Baad sejler langs og nær ved Kysten; thi da er den vidunderlig skjø. Utallige Afskygninger i det altid grønne Løv og smukke Blomster møde da Øjet; men det er jo ogsaa den Del af Skoven, som man ikke ser, naar man er der inde, nemlig Skovens Overflade, hvor det stærke Sollys raader.

Undersøger man Jordbunden, vil man undres over den yppige Plantevæxt; der er nemlig næsten overalt et meget tyndt Muldrag, som hviler paa Sandsten. Den Omstændighed, at Skoven dækker ligesom et Tag, er af den største Vigtighed; thi ellers vilde Solen i de 5 Maaneder, hvori Regnfaldet i alt kun er $2\frac{1}{2}$ Tommer, borttørre al Fugtighed, og de voldsomme Storme vilde da finde Vej ind imellem de vældige Træstammer og omstyrte dem. Da Trærødderne kun paa de færreste Steder kunne trænge dybt ned i den haarde Jordbund, ere de nærmest henviste til at sprede sig i Overfladen, og Træerne støtte sig saaledes til hverandre. Dette viser sig ogsaa, saa snart Menneskets Øxe begynder at angribe den store Overskov, og de naturlige Forhold derved forrykkes; thi da omstyrter Vinden lettere de store Træer, de tilbageblevne sygne hen og dø, og kun Krat og Underskov kan da holde sig. Landet er bølgeformet, og de svære Regnskyl styrte hurtig ned og medføre

altid noget Dynd, hvoraf det alluviale Land har sin Oprindelse. Saa snart Korallrevene voxe saa højt op, at Solen og Regnen dræbe Koralldyrene, samt paa de Steder, hvor Dynd føres hen over Revene, indfinde Mangrovetræerne sig. Disse Træer, der voxe i det salte Vand, skyde talrige Lufttrødder til alle Sider, og denne Mangfoldighed af Rødder danner et Netvæv, der holder det nedvaskede, og opslemmede Dynd fra at blive skyllet bort af Regnen eller taget med af Havets Ebbe. I Afstand er Mangroven skjon og minder med sit lyse Løv os Danskere om Bogen, naar den staar Brud. Naar saa meget Muld har samlet sig, at Havet ved Højvande ikke skyller over det, er Mangrovens Gjærning til Ende; den forsvinder da og viger Plads for Pandanuspalmen og andre Tretalsplanter. Senere tage Løvtræerne Jordbunden i Besiddelse, og Processen er da afsluttet; Jorden kan nu med liden Umage omdannes til frugtbart Agerland. Det er dog ikke nødvendigt at afvente dette Udviklingsstrin; thi ved Dæmninger og Sluser kan enhver Mangrovesump omdannes til Rismarker, saa fremt den kun ligger højere end Lavvandsmærket, og det nedstrømmende Regnvand ved Ebbe kan lades ud igjennem Sluserne. Paa denne Maade afvindes store Strækninger af fladt og udmærket frugtbart Land fra Havet, og man træffer omkring Andamanerne saadant Land i alle Stadier. Ude i Havet findes det endnu levende Korallrev, nærmere ved Kysten det døde Korallrev, der ved Lavvande ligger bart, derefter Mangrovesumpen: højere oppe voxe Pandanus og andre Tretalsplanter, som grænse til Løvtræerne paa fladt Land, og endelig bringer i Regntiden Strømmene stadig nyt Mudder fra Højene. Jeg dvæler særlig ved denne Alluvialproces; thi den er af største Vigtighed for Øernes Fremtid, og det alluviale Land spiller en stor Rolle ved det Kolonisationsforsøg, som nu foretages.

Dr. Kurtz, Kurator ved den botaniske Have i Kalkutta, har med megen Flid undersøgt Floraen paa Andamanerne og Nikobarerne og i Bagindien. Des værre er denne udmærkede Videnskabsmand nylig død, og hans utrættelige Virksomhed er saaledes for tidlig bleven afbrudt. Det er imidlertid ikke til at undres over, naar man har kjendt ham. Jeg foregriber maaske Gangen i min Skildring ved at omtale to Expeditioner, som han gjorde til disse Øer; men paa dette Sted, hvor han nævnes, bør de helst omtales. 1867 blev han af Regeringen sendt til Andamanerne for at afgive en Beretning om disses Flora med særlig Hensyn til, hvad Gavntømmer der maatte være og hvilke andre nyttige Planter han mulig kunde paavise. Da han kom, blev han af sin Vært ført ind i Urskoven paa flere Steder, men disse Smaature tilfredsstillede ham ikke. Han bad om at faa en Baad

med Besætning, for at han ret kunde trænge ind i Skoven og studere den, og han ønskede særlig en birmanesisk Besætning, fordi Birmaneserne ere gode Skovmænd, og fordi han kunde tale deres Sprog. Det nyttede ikke, at alle, der kjendte Forholdene, raadede ham derfra og især advarede ham for Birmanesere; han lod sig ikke rokke og paastod, at han var uden Frygt. Enden blev da, at det, som han forlangte, blev ham tilstaaet, og han tog henkogte Sager med sig til et fjorten Dages Ophold i Skoven, forsynede sig fremdeles med Bosse, Revolver og Kompass og drog med glade Forhaabninger af Sted. Han styrede syd paa og passerede med sine Baadsfolk. I Samtalens Løb forklarede han dem ogsaa Nyttens af Kompasset og viste dem, hvorledes man ved at styre i en vis Retning kom til Birma og i en anden til Kalkutta. Hans Folk vare kervillige, og han maatte gjentage sine Oplysninger, indtil alle Baadsfolkene kjendte Kompassets Punkter, der passede til de forskjellige Punkter i den bengalske Bugt. Han lod styre ind i en lille Bugt med en sandet Kyst og gik i Land for at søge sin Lejrplads. Her overraskedes han imidlertid ved pludselig bag fra at blive omfavnet af to stærke Arme. Han blev derefter bunden til et Træ, en af Baadsfolkene stak en lille Tvebak i Munden paa ham og bad ham undskylde dem, thi de skulde til Birma; efter at de havde affyret hans Revolver, lagde de den ved hans Fod, og sejlede bort, men satte dog hans Kok, som var en fri Mand, i Land paa Kysten. Den stakkels Kurtz blev først funden og løst efter 30 Timers Forløb, og han fik et slemt Anfald af Feber, som tilligemed den nervøse Rystelse, Udsigten til at suite ihjel havde fremkaldt, gjorde en brat Ende paa hans Botanisering; han rejste derfor tilbage til Kalkutta med et meget ringere Udbytte, end han havde haabet. Disse Øer havde imidlertid en stor Tiltrækning for ham, og han fik ogsaa jævnlig Ting tilsendt derfra. I Januar 1875 gjorde han et nyt Togt, men denne Gang gjaldt Rejsen Nikobarerne. Han blev gjæstfrit modtagen af Bestyrelsen, som satte sit Hus og sine Folk til hans Raadighed. Han fik desuden en Hest og en Elefant til Brug, og foretog daglige Udflugter; men heller ikke denne Gang lod hans videnskabelige Iver ham i Ro. Den korte Tid, han havde til sin Raadighed, vilde han absolut tilbringe ude i Naturen, i dette „terra incognita“, som nu ikke længer skulde forblive det. Han bestemte da med sine Tjenere at drage ud paa de aabne Græssletter og slaa Lejr. Hans Vært tiggede og bad ham om at lade være dermed og forestillede ham, at det kunde koste ham Livet; men han vilde ikke lade sig overtale og fik sin Vilje. Dog gav man ham denne Gang en stærk Vagt med, og 13 Dage efter blev han bragt

tilbage mere død end levende og nu fuldstændig overtydet om, at Nikobar-Feberen ikke er at spøge med. Ogsaa dette Anfald overlevede han, men det gav hans i Forvejen ikke stærke Konstitution, det sidste Knæk, og han er saaledes falden som et Offer for sin Iver i Videnskabens Tjeneste. Frugten af hans Arbejder foreligger i en større samlet Beretning, trykt for Regeringen, og i flere Artikler i „Proceedings of the Asiatic society of Bengal, Calcutta“.

Inden jeg skilles fra Floraen, vil jeg give en Liste over de Træer, der af Forstvæsenet i Aaret 1875—76 bleve mærkede og afbarkede for at fældes to Aar efter:

A. Mesua ferrea	762	9) Lager Stroemia Hy-	
1) Premna Tomentosa	169	polemia	208
2) Adenantha Pavon-		10) Jutsiapalem Vanica	96
nipa	65	11) Garcinia Speciosa.	159
3) Hopea Odoratoe	209	12) Minuncasps Elenji.	49
4) Albiggia Lebbek	199	13) Podacarpus Poly-	
5) Minunsops Indica	225	stachia	33
6) Artocarpus Chaple-		14) Careya Sphoerica.	536
sha	365	15) Diospyus	128
7) Odina Wodier	241	16) Saakaldet Sandel .	21
8) Pterocarpus Indicus	433	17) Andre Træer	90
	2671		3991

Det vil ses, at mange af Navnene ere helt fordrejede, skjont en Botaniker med Lethed vil kunne fatte, hvad der menes. Jeg har nøjagtig beholdt Stavemaaden i den officielle Aarsberetning for at vise, hvor ligegyldigt saadant behandles i de bedste Trykkerier i Indien.

Paa Grund af Øernes isolerede Beliggenhed har det særlig Interesse at lære *Farnaen* at kjende. Kun to større *Pattedyr* findes paa Landjorden, nemlig et Vildsvin (*Sus Andamanensis*) og en Vildkat (*Paradoxurus Andamanensis*); Rotter findes ogsaa, men de ere vistnok bragte dertil ved Skibe. Af *Flaggermus* findes mange Arter og i forskjellige Størrelser fra den store „flyvende Hund“ til meget smaa Arter. *Fugleverdenen* er repræsenteret med omtrent 120 Arter. Langs Kysterne ses i evig Bevægelse Terner og store Søorne. Paa de fremledende Træer ved Strandbredden lure Isfugle i pragtfulde Farver paa deres Bytte. Mest fremtrædende af Skovens Fugle ere unægtelig fire Arter af støjende, alle Steds nærværende og ubehagelige Poppegøjer; man kan ikke gaa ti Skridt uden at høre deres føle Skrig og se dem hoppe om. Der findes sex Arter Skovduer, som med deres melodiske Kurren kalde paa hinanden og lokke Jægeren. Ligesaa virksomme i Naturens Økonomi, men mindre fremtrædende ere Høgene og Uglerne. Som et Exempel paa, hvor stilfærdige disse Fugle ere, og hvor vanskelige de ere at skyde, kan jeg nævne, at den største Ugleart blev skudt for første Gang atten Aar efter Koloniens Anlæggelse.

Oberst Tytler, som først beskrev Fuglene paa disse Øer, havde set den en eneste Gang, og man vidste saaledes, at den var der. Ved et Tilfælde blev den skudt ved høj lys Dag langt borte fra Skoven, nemlig i et aabent Skur, hvor den rimeligvis maa have søgt Tilflugt efter at være overrasket af Dagslyset. En Krage fandtes paa disse Øer, da Kolonien aabnedes (*Corvus Levallantii*), hvilket er mærkeligt, da der endnu for 6 Aar siden ikke fandtes nogen paa de nærliggende Nikobarer. I Førstningen var den en sky Skovfugl, men 20 Aars Naboskab har lært den at tilbringe Dagen i uforskammet Nærvæthed nær Menneskenes Huse. Naar Solen gaar ned, drager den i store Flokke tilbage til Urskovens højeste Træer, og her yngler den. Af *Slangar* findes der flere giftige Arter, hvoraf en enkelt vides at være absolut dødelig; men i de sidste ti Aar har man dog ikke haft noget Dødsfald ved Slangebider. Paa Træstammerne ses overalt en stor Mængde *Firben* i forskjellige Farver og Former. Af *Biller* har jeg i alt fundet 784 Arter, men dette er et meget lille Tal, og mange Arter ere endnu ukjendte. For to Aar siden foretoges en Indsamling af *Sommerfugle*, og Resultatet foreligger nu, beskrevet af *F. Moore*, i det zoologiske Selskabs Tidsskrift i London. Han giver en Oversigt over disse Arters Udbredelse, og denne Oversigt er meget betegnende for Favnaens Bestemmelse. Medens Andamanerne repræsenteres med 232 Arter, kjendes der fra Nikobarerne kun 43, hvoraf 8 ere fælles for begge Øgrupper. Tallet for Andamanernes Vedkommende er ikke stort og kan vistnok forøges meget; men for Nikobarerne er det saa lidet, at der derpaa vel ikke tør bygges nogen sikker Slutning. 84 Arter findes ogsaa i det nordøstlige Indien. Lægges nu dertil de 110 Arter, som kun kjendes fra Øerne, bliver der tilbage 38 Arter, som findes anden Steds, men ikke i det nordøstlige Indien. Af disse 38 Arter høre 14 til den malajiske Øflok, 11 til Sydindien og 8 til begge disse Grupper, 5 til Bagindien. Paa Djava falde 55 Arter, men det langt overvejende Tal af disse findes ogsaa i Indien. Resultatet er ret mærkeligt; thi medens Flora, Klima og Beliggenhed synes at maatte bringe Andamanerne nær til Bagindien (Birna), synes de snarere, hvis en Slutning tør drages af deres Sommerfugle, at staa det nordøstlige Indien nærmere. Denne Methode ved Favnaen at drage Grænser for de enkelte Arters Udbredelse er med Held anvendt af *Wallace* i hans interessante Værk om den malajiske Øflok.

Imedens Dyreverdenen i det hele er fattig paa Landjorden, er den des rigere i *Havet*. Langs Kysterne færdes Hajer og Hvaler, og for 12 Aar siden opdagedes det, at Dugongen ogsaa færdes her. Der indkom nemlig

en Dag en Meddelelse om, at de vilde havde fanget et stort underligt Dyr. Strax ved Efterretningen derom droge nogle engelske Officerer af Sted for at se det, og de forbavsedes ved at finde, at det havde Brystvorter, og skjønt ingen af dem var naturkyndig, bleve dog nogle Dele gjemte. Da disse sendtes til Kalkutta, var der stor Sorg over, at ikke hele Dyret var reddet, thi det var en *Dugong*, hvoraf, saa vidt jeg véd, intet fuldstændigt Exemplar findes nogen Steds. Siden den Tid er der ikke indtruffet noget lignende Tilfælde, men af Køkkenmøddingerne vides det, at dette Exemplar ikke har været enestaaende. — Da Øerne have mange dybe Havne, afgive de sikre Ynglesteder for Fiskene, som vrimle rundt omkring og have de mest fantastiske Farver og Former. Paa Korallrevene, som omgive Øerne, lever en Mængde Fisk, og der findes ogsaa en Uendelighed af Konkylie og Krebsdyr. Blandt de spiselige Havdyr kunne fremhæves flere Sorter af Østers og Snegle; men Køkkenmøddingerne vise, at de vilde i gammel Tid holdt mange flere for spiselige, end de nu gjøre. Af Krebsdyr findes der en stor grøn Hummer uden Kløer (Crayfish), mange Slags Krabber og store Rejer. Paa Strandbredden vrimler det af Eremitkrebs, der især om Natten gaa langt op paa Land, hvor de fortære alt spiseligt. Hver af dem fører for at dække sin bløde Hale en Konkylie med sig, og det ser undertiden ud, som om Strandbredden bevægede sig, naar nemlig store Flokke af disse Dyr flygte for den kommende. De ere ikke spiselige, og selv de vilde kaste Vrag paa dem. Store Havskildpadder færdes i Havet og om Natten tillige paa Landet, hvor Kysten er sandet.

De Mænd, der have størst Fortjeneste af at have undersøgt og beskrevet Favnaen, fortjene her at nævnes, og største Delen af deres Arbejder findes i „Proceedings of the Asiatic Society of Bengal, Calcutta“. Oberst *Tyfler*, en af Øernes første Administratorer, var en ivrig Ornitholog og havde indtil 1872 den eneste Samling af Fugle fra disse Øer. Han beskrev mange af Fuglene, men i sin Iver for at finde nye Arter hændte det iblandt, hvad der jo ogsaa har truffet mangan anden Ornitholog, at han gav Han og Hun forskellige Navne, i det han troede, at det var forskellige Arter. 1872 lejede *Allan Hume*, Minister i Indien for Kunst og Videnskab, et Dampskib og indbød flere Videnskabsmænd til at ledsage Expeditionen for at gjøre et Felttog imod Fuglene paa Andamanerne og Nikobarerne. Desuden sendte han en ung Mand til Øerne for at tilbringe flere Maaneder der med Bøssen i Haand. Hume er Ud-giver af det eneste indiske ornithologiske Tidsskrift, „Stray feathers“, og deri vil man finde, hvad han har

skrevet om Fuglene paa disse Øer. Lord *Walden*, som tidligere var Dommer i Indien, har i Tidsskriftet „Ibis“ (London) ogsaa beskrevet flere Fugle fra Øerne. *Moore* har i „Zoological Societys Proceedings“ (London 1877) beskrevet Sommerfuglene; fremdeles har Dr. *Francis Day* beskrevet Fiskene, *G. Nevill* Konkylieerne, Dr. *Stoliczka* Firben, Slanger, Biller o. fl., *Wood-Mason* Spøgelsler, Biller o. a., og Dr. *Dobson* Flaggermus.

Langs den vestlige Side af Andamanerne sejle de store Skibe, som efter Aarstiden krydse Bugten ud og ind, og i gamle Dage var det kun med Rædsel, at Sømanden nærmode sig disse næsten ukjendte Øer, hvor skjulte Rev strakte sig ud i Havet, og hvor intet ad-varende Fyr fandtes. Man paastod, at der langs Kysterne lurede vilde Kanibaler paa dem, som Skæbnen kastede i Land. At der boede vilde Stammer paa disse Øer, var rigtigt nok, men om de vare Kanibaler, er endnu uafgjort. *Andamaueserne* ere smaa, negeragtige Folk. De ere aldeles sorte og have krøllet Uldhaar; en fuldvoxen Mand naar kun en Højde af 56 til 59 Tommer, imedens Gjennemsnitshøjden paa Sessionerne 1856—60 i Danmark var 63 Tommer. Disse Dværgfolk vare Herrer her før Evropæerne toge Øerne i Eje, og de vare utvivlsomt fjendtlige imod dem, som strandede; mangt et Skib er vist forulykket, og Besætningen er da bleven myrdet eller paa anden Maade ynkkelig omkommet. At dette er saa, tør vel slutes af, hvad der er sket i den nyere Tid. 1848 strandede under en frygtelig Storm i Løbet af én Nat to Transportskibe, der hver havde en Bataillon af det samme engelske Regiment om Bord. Disse to Batailloner havde, mærkeligt nok, ikke været sammen i over 30 Aar, skjønt de hørte til det samme Regiment. Det ene kom fra Avstralien og skulde til Bagindien, det andet kom fra England og skulde til Kalkutta. Stormen kastede Skibene højt op paa Kysten, og da Dagen brød frem, fandt Bataillonerne hinanden, men under meget vanskelige Forhold. Munitionskasserne kunde ikke reddes, meget lidt Proviant havdes i Behold, og rundt omkring det ugjæstfri Opholdssted brød Søen rasende ind over Korallrevene. Næste Nat bleve de overfaldne af et vildt Folk, væbnet med Buer og Pile, og flere Soldater bleve dræbte. Klimatfeberen angreb dem ogsaa, og det var kun med stor Møje, at de fik samlet Fisk og Skaldyr ved Kysterne. Heldigvis blev en eneste Baad reddet, og da Stormen lagde sig, afsendes den til Bagindien. Paa Vejen blev den optagen af et Skib, og efter 10 Dages Ophold bleve de strandede atter friede ud af deres Fængsel. Man kan endnu se Vragene, der minde om denne lille Tildragelse. — 1866 kom en Baad ind i Havnen, styret af en Engelskmand og roet

af indiske Matroser. Han fortalte, at han var Styrmand paa et indisk Skib, at der om Bord var over 400 udvandrede Kulier, og at Rejsen gjaldt Penang. I daarligt Vejr var Skibet blevet læk og havde søgt ind til Andamanerne. Kun Skibsføreren og Styrmanden vare Europæere, og de havde megen Møje med at afholde Kulierne fra at tage Baadene og skynde sig i Land. Det lykkedes imidlertid, og de bestemte da først at landsætte Kvinderne. Dette skete ogsaa, og de vendte tilbage med Baadene for at hente andre; men imedens de endnu vare paa Vejen, saa de vilde Mænd komme frem af Skoven og skyde med Pile paa de værgeløse Kvinder, af hvilke flere blev dræbte. De vendte derfor strax tilbage og fik de fleste af Kvinderne om Bord igjen. Stillingen var imidlertid fortvivlet; thi Skibet var synkeferdigt, Vandbeholdningen var ved at slippe op, og en stor Masse Mennesker opholdt sig endnu paa Skibet. Da besluttede Styrmanden at søge ind til Kolonien for at hente Hjælp. Et Dampskib, som heldigvis var til Stede, blev afsendt efter Skibet, og dette naaede ind i Havnen, men i saa daarlig Stand, at man hvert Øjeblik ventede, at det vilde synke; det blev derfor landsat paa en Bank. Naar Andamanerne baade turde angribe de to Batailloner strandede Tropper og disse Kvinder, om hvem de maatte forudsætte, at de vilde faa Hjælp fra Skibet, tør det vel ogsaa antages, at smaa Besætninger ikke have undsluppet deres Overfald. Talrige Vragstumper vidne i hvert Fald om Strandinger, og Jærn, der er fundet i de øverste Lag af Køkkenøddingerne paa Øerne, viser, at de vilde skattede dette Metal.

Andamanerne leve endnu paa *Køkkenødding-Stadlet*. De opholde sig langs Kysterne, hvor de søge deres Næringsmidler, som de bedst kunne. I Nærheden af en stadig rindende Strøm søge de deres Lejrpladser, og saaledes, at de ikke kunne ses fra Kysten, helst paa en lille Klippe eller Bakke. Naar Troppen, der tæller indtil 50 Mennesker, er kommen paa Lejrpladsen, bindes Baadene i Mangrovekrattet; deres Redskaber, som kun ere faa, nemlig Buer og Pile, nogle Kurve, smaa Maatter, og Kogekar, samt *Ild*, der omhyggelig er indpakket i en stor Bunke Blade, ere snart bragte op. Nogle faa Palmblade sættes sammen til en tre Fods Maatte; den støttes af tre Pinde, og Hytten er færdig. Snart blusser Ilden op, og nu begynder Arbejdet. Hvis det er en maaneklar Nat, sendes de unge Knøse ned til en lille sandet Plet paa Kysten i Nærheden for at lede efter Skildpadder. De slentre langsomt af Sted, og da de ingen Klæder have, oversmøre de sig med Jord, for at værne Legemet og især Ansigtet mod Moskitoer og Sandfluer.

Helst bruge de en bestemt, rød Jordart; men haves den ikke, tage de, hvad de finde. Knøsene tænde Ild, og imedens de sende nogle Drengene ned langs Kysten, sætte de sig nær Ilden; thi skjønt det aldrig er koldt i deres Hjem, elske de dog denne. Lidt efter høres et dæmpet Raab, og strax ere alle paa Benene. Det er en Skildpadder, som det har lykkedes de søgende at vende paa Ryggen. Der ligger nu Kæmpen hjælpeløs, og de binde et Spanskrør omkring den og slæbe den hen til Ilden. Den bliver strax skaaret i Stykker og bruset over Ilden; thi naar Solen først er oppe, holder intet Kjød sig. Kjødet skæres i smaa Pakker og indpakkes i Blade, og saa snart Maanen gaar ned, slynge de vilde deres smaa Pakker paa Ryggen, sprede Ilden og drage hjem. I det Flokken nærmer sig, give Hundene sig til at gø; men saa snart det meldes, at der er Fangst, vækkes alle de sovende. Ilden blusser snart igjen, og om det flammende Baal tage de for sig af Retterne og snakke bort Resten af den milde, tropiske Nat.

Hvis man næste Morgen besøger Lejren, vil man finde Beboerne spredte som Dug for Solen. Mændene ere med deres magre, sultne Hunde gaede til Skovs for at jage Vildsvin. De elske nemlig Jagt, og naar Hundene glamme, styrte de igjennem den tætte tornede Urskog. Skjønt de ere smaa og letfodede, vilde deres Lemmier blive fulde af Torne, dersom de ikke havde fundet et Middel derimod. De skære nemlig i Huden en Masse smaa Saar, lige ved Siden af hinanden. Naar disse Saar heles, danner der sig et haardt Ar for hvert af dem, og paa denne Maade udruste Drengene sig i Løbet af flere Aar til deres Manddoms Gjærning. Saa snart et Vildsvin er dræbt, slæbes det hen til det nærmeste Vand, Indvoldene tages ud og gives til Hundene, Dyret vaskes ud, fyldes med Græs og Blade og hænges op i et Træ, saa højt at Svinene og Hundene ikke kunne naa det. Saa drage de vilde af Sted igjen med Hundene foran sig, hver Mand væbnet med Bue og Pile. Medens Mændene ere saaledes sysselsatte, ere de ugifte Piger ude at afsøge Koralrevene og de nærliggende Sumpe, hvor de ved Lavvande samle Østers og andre spiselige Skaldyr, fange Smaafisk o. s. v. Paa denne Maade gjøre de meget Gavn og bidrage til det fælles Underhold; de ere ret praktiske og flinke, og de kunne meget godt ro Baadene. De unge Piger holde sig altid sammen, og de unge Knøse ligeledes: sidde de sidste i Øst, ere Pigerne gjerne i Vest. Er det paa den Aarstid, at der er vild Homning, ere de smaa Drengene ude i Skoven for at opnuse Bisværme, som de fordrive med Ild. Dette og at samle Ved er nemlig deres regelrette Dont. Tilbage paa Lejrpladsen

blive derfor kun de gamle og syge, Mødre med deres smaa Børn og endelig Knøsene, naar de ere trætte efter Nattens Fangst. Til forskellige Tider komme Forsørgerne hjem, og Udbyttet deles da. De leve og sørge kun for den Dag i Dag; men de ere dog saa heldig stillede, at hvis intet særligt Uheld støder til, kunne de til enhver Tid finde saa meget paa Søkysten, at de have nok til Livets Ophold.

Buer og Pile ere Andamanernes eneste Vaaben, og disse bruges kun af Mændene. Drengene øve sig, fra de ere en halv Snes Aar gamle, med smaa Buer og vinde tit stor Færdighed i Brugen deraf. Buerne laves især af Mangrovetræets krumme Rødder, men ogsaa af andre Træsarter. Nu til Dags have de Stammer, der leve nærmest ved Kolonien, let ved at faa Jærn; de forstaa dog ikke at smedde dette, men de udhamre det med Sten til Pilespidser og slibe det til Knive. Jærnet finder ogsaa sin Vej fra Koloniens nærmeste Omegn til fjærntliggende Stammer; men den Tid nærmer sig, da de ikke have nogen let Adgang til at faa dette vigtige Metal. I Køkkenmøddingerne findes vel Spor af Jærn, der er borttaget fra Skibe, men ikke egentlige Redskaber. Det eneste Æmne, de for 20 Aar siden havde til Knive, Øxer og lignende Redskaber, var en hvid Kvarts, hvoraf der findes skarpe Stykker i alle Lag af Køkkenmøddingerne. Den lærde *Oldham*, hvem jeg sendte en Mængde af disse til Undersøgelse, siger, at de se ud, som om de ere frembragte af Naturen, men tilføjer dog, at de kunne være flækkede ved Hjælp af Ild; enkelte saa ud til at være flækkede ved Slag, men han vilde ikke indestaa derfor. Det vilde selvfølgelig være forbundet med store Vanskeligheder for de vilde ved Hjælp af saa simple Redskaber at tilhugge en Bue og især en Baad, hvis de ikke snildelig forstod at bruge Ilden. Deres Baade ere af en eneste Træstamme, som efter at være fældet henligger en Tid i Skoven for at tørres, og som derefter udhules ved Hjælp af Ild og Øxer, dannede i tidligere Tid af Kvarts, nu af Jærn og satte paa et Træskaft. Fem Fod nede i en Køkkenmødding, som jeg har undersøgt, fandtes to Pilespidser, som jeg har givet til det etnografiske Muscum i Kjøbenhavn; de ere dannede af Vildsvinets Fortænder og ere tilslebne, og de have samme Form som de Jærnspidser, der nu bruges. Ogsaa haarde Stene brugtes i Mængde, derom vidne Stenene, der findes i Køkkenmøddingerne, samt den Omstændighed, at de store Konkylier, som findes der, tit ere ituslaaede paa de Steder, hvortil Dyrene trække sig tilbage. Alle-rede tidlig have Andamanerne forstaaet at lave Kogekar, som bagtes i Solen. Disse ere vel brugelige, men gaa let i Stykker, hvorfor man ogsaa finder en umaadelig

Mængde Potteskaar paa deres gamle Lejrpladser. Da de ikke forstode at brænde deres Kogekar, var det kun muligt at lave dem i den tørre Aarstid, d. v. s. paa den Tid, hvor Solen har Kraft til at tørre dem tilstrækkelig, og det tør vel forudsættes, at de lavedes i stort Tal i den 3 til 4 Maaneder tørre Tid til Brug i den lange Regntid. Alle Kogekarrene ere prydede med Streger, som ere ridsede i den vaade Ler, og de vise, at forholdsvis stor Omhu er bleven anvendt paa disse skrøbelige og raa Kar. Ogsaa i dette Forhold har den lette Adgang til bedre Materialier medført, at Andamanerne have forladt deres gamle Skikke, og de bruge nu Fangernes aflagte Jærnkogekar, men forstaa dog endnu at lave deres egne. Af de fundne Stykker i Køkkenmøddingerne kan man se, at de vilde kun lavede deres Kogekar smaa, og det var altsaa rimeligvis kun visse Ting, der kogtes deri. Da Underkjæber af Vildsvin findes gjenemborede, slutter jeg, at de have hængt Dyrene hele op over Ilden og stegt dem saaledes; ogsaa har jeg set dem brase Skildpadden i dens egen Skal. Konkylierne, der findes i Køkkenmøddingerne, bære ligeledes Spor af Ild, saa det heller ikke er rimeligt, at Bløddyrene have været kogte i Gryderne.

Efter et Ophold paa nogle Dage begynder Lejrpladsen at blive ubehagelig som Følge af Forraadelsen i Køkkenmøddingen; thi der bliver altid noget tilbage i hver Østersskal, og lidt Kjød hænger ved hvert bortkastet Ben, og skjont Naturen selv har et Korrektiv i de tidligere omtalte Eremitkrebs, har Erfaringen dog lært, at det er farligt at blive for længe paa samme Sted. Andre vægtige Grunde medvirke til at drive Andamanerne bort; thi Vildsvinene i Nabolaget blive efter nogen Tid sky, vel ogsaa færre, Koralrevene og Sumpene, som idelig afsøges, give efterhaanden et ringere Udbytte, og det vil saaledes let indses, at det er nødvendigt at flytte. Køkkenmøddingerne, hvoraf man alene kan drage Slutninger om Andamanernes Fortid, godtgjøre, at de *havde* saare mange Tilholdssteder og rimeligvis flyttede meget tit. Jeg bruger med Forsæt Ordet „havde“; thi de Møddinger, jeg taler om, ligge nu inden for Koloniens Omraade, hvor Andamanerne ikke længer færdes.

Det vil let indses, at et Folk, der saaledes er henvist til en stadig Jagt efter Midler til at leve, og som altid maa sørge for den Dag i Dag, fordi deres Føde er let forgængelig, og fordi de ikke forstaa at opbevare den (thi forunderligt nok kjende de ikke Brugen af Salt), at et saadant Folk bliver mest udviklet i legemlig Henseende. Det er ogsaa Tilfældet. Selv temmelig smaa Drengene kunne svømme ligesom Fisk og lege i Brændingen, som om de havde hjemme der. De ere lette og

smidige og kunne ligesom den vilde Kat sno sig i de for os ugjennemtrængelige Urskove. Deres Syn er saa skarpt som Ørnens, og deres lydløse Gang minder om Skovens vilde Dyr. Medens deres Sprog savner Ord for de simpleste aandelige Forestillinger, og de ikke kunne tælle til mere end tre, have de Navne til mangfoldige Ting paa Jorden og i Havet, som Videnskaben end ikke kjender. Deres Aandsliv staar i det hele paa saa lavt et Trin, som lader sig forene med en menneskelig Tilværelse. De nære intet Haab om at eje en udødelig Sjæl, og den mørke Nat fylder dem med Rædsel, fordi de vide sig omgivne af Farer, uden at føle den Trost, som vi kjende. De have ingen højere Forestillinger om Gud og kun enkelte Spor af en Gudelære. *Puluga* er en Aand, som bor oppe i Skyerne; han har frembragt og staar over alle Ting; han er ikke født, har været til fra umindelige Tider og kan ikke dø; han bor i et Stenhus og er usynlig; han fremkalder Regn, Torden og naturlig Død. Hans Hustru er *Tjana-palak* (Moder-Fisk), der forsyner Havet med Fisk, som hun kaster ned fra Himlen. Medens *Puluga* repræsenterer det gode, er *Erentj-ugala* det onde paa Landet, *Juravinda* paa Havet. *Luratut* er en lille mystisk Fugl, som holdes højt i Ære; thi den er Menneskets gode Ven og bragte Ilden i sit Næb til den første Kvinde, Andamanernes Stamme-moder, *Tjana-elevadi* (Moder-Krabbe).

Tjana-elevadi steg svanger op af Havet og landede paa Duratang (Kyd Island), hvor hun paa en Gang fødte dobbelt saa mange Børn, som der er Stammer paa Øerne. Børnene skilte sig senere og drog parvis ud og befolkede Øerne. *Tjana-elevadis* Børn og Børnebørn kaldes *Taumoda* og ere de gode Aander, som leve i Skovene og ere Menneskene hulde. De afdøde kaldes *Tja-ugada* og regnes for Aander, som imidlertid ikke have nogen overnaturlig Kraft. Saaledes som jeg i al Korthed har fremstillet deres Ideer, synes det, som om dette Folk dog ikke stod paa et saa meget lavt Trin; men man maa ikke tillægge disse Spor af en Gudelære nogen stor Betydning, thi der findes ingen klar Bevidsthed om en højeste Gud, og Fortællingerne leve kun blandt dem som Sagn eller som Digtning. Hvor lavt de end staa, og det er meget lavere, end civiliserede Mennesker let kunne forestille sig, maa man dog ikke deraf slutte, at de ikke ere skikkede til at opfatte højere Begreber, og jeg vil oplyse dette ved to Exempler, nemlig med to andamanesiske Dreng, de eneste, som have opholdt sig i mit Hus.

I Aaret 1873 blev et Krigsskib sendt ned til Lille Andaman, den sydligste af Øerne, for at tugte de vilde for nogle Mord, der vare blevne øvede paa Besætningen

af et birmanesisk Skib. Nogle Tropper bleve landsatte, og en lille Skærmydsel fandt Sted. Det eneste Resultat paa dette Besøg var, at en af de vilde blev tagen til Fange. Det var en halvvoxen Knøs, som Regeringen besluttede skulde bringe Fredsbudskabet til sine Venner, og han blev overgivet i min Varetægt, for at jeg skulde lære hans Sprog og søge at vinde hans Fortrolighed. Det var ikke noget let Hverv, som var blevet mig overdraget. Den vilde Dreng, som hidtil havde været fri som en af Skovens Fugle, vilde ikke lade sig lokke; han følte sig aabenbart som en Løve, stænget i Bur, og havde kun ét Maal for Øje, nemlig hvorledes han skulde komme bort, kun én Tanke, det var Hjemmet, som han havde tabt. De store Urskove voxede tæt op til mit Hus, og han vidste aabenbart godt, at naar han vilde, kunde han nemt slippe ind i Skoven. Huset laa paa Toppen af en høj Bakke, 1000 Fod over Havet, og derfra var der en vid Udsigt til alle Sider, saa at man tydelig kunde se Øerne baade øst og vest for Syd-Andaman. Det gjaldt nu for ham at finde, hvor hans Hjemstavns laa, og han plejede i hele Timer at sidde og ufravendt at stirre imod Vesten, ud over Skoven og Havet mod de smaa Øer i det fjerne. Til sidst satte han sig i Hovedet, at en lille flad Ø, langt borte, maatte være hans Hjemstavns. Vi kunde ikke tale sammen med Ord, men der er Tanker, som ikke have Ord nødig for at udtrykkes, og jeg søgte forgjæves at overtale ham om, at det ikke var hans Ø, men han vilde ikke tro mig. Hans næste Omsorg var at finde Midlerne til at værges sig og til at arbejde med paa sin lange, ensomme Rejse. For at opmuntres var han ikke underkastet nogen som helst Tvang, og det var ham tilladt at gaa ind og ud i hele mit Hus, saa meget han lystede; jeg lagde imidlertid en Aften Mærke til, at han saa noget svær ud om Livet, og opdagede da, at han der havde skjult en halv Snes Pilehoveder af Jærn; disse havde han taget ved at stige ind ad Vinduet i et Værelse, hvor jeg glemte nogle Buer og Pile og andre Kuriositeter, og det var med et Hjertesuk, han tilbagegav mig mine Pilespidser.

Imod mig viste han ingen Sympathi, og i min Nærværelse var han meget rolig; men naar jeg ikke var til Stede, gik han undertiden hen til min Hustru, klappede hende paa Kinden og smilte til hende, som om han følte Trang til kvindelig Medfølelse; maaske var det hans Moders Kjærlighed, han savnede. Jeg søgte paa alle mulige Maader at vinde hans Hengivenhed, faa ham til at føle sig tilfreds og vække hans Opmærksomhed for alle de nye Ting, som omgav ham, men alt var forgjæves. Hvad som helst vi satte for ham af Mad, spiste han, men han syntes aldrig at finde videre Behag i, hvad han

fik; det eneste, som han ikke vilde røre, var Oxekjød, og jeg kan ikke frigjøre mig for den Tanke, at han troede, at det var Menneskekjød, og at al min Venlighed kun havde det Maal at føde ham til Slagtning. En Dag, da Josef, som vi kaldte ham, saa en stegt And blive bragt ind paa mit Bord, blev han ligesom lidt ivrig og vilde gjerne have den. Jeg skar et Stykke af og vilde give ham det, men han vilde kun have Brystet. Dette viste, at han havde spist Fugle før, hvilket er mærkeligt, da Andamanerne nær ved Kolonien ikke skyde eller spise Fugle. En Dag tog jeg ham med paa Jagt i det Haab, at det vilde interessere ham, og jeg medgav ham en Bue og en Pil. Paa Vejen skød jeg til en Fugl, som sad i et højt Træ over vore Hoveder, men fejlede den; jeg fik nu ham til at skyde. Han tog Sigte, og Pilen fløj med en saadan Kraft, at skjønt Grenen, hvorpaa Fuglen sad, vistnok var 90 eller 100 Fod over vore Hoveder, borede Pilen sig dog fast ind i den. Den Kraft, hvormed han skød, og hans gode Sigte gjorde mig imidlertid betænkelig, og jeg søgte aldrig siden at adspredde ham paa denne Maade. Da en Gang et Fad med Vand blev bragt til ham, drak han af det med Tungen saaledes, som der staar omtalt i Gideons Historie (Dommerens Bog Kap. 7, V. 5). Dette har jeg aldrig set noget Menneske gjøre før. Josef gjorde flere Forsøg paa at flygte, og til sidst maatte jeg opgive at beholde ham hos mig, da jeg boede saa nær ved Skoven. Han blev da bragt hen i en Skole for andamanesiske, forældreløse Dreng; men han vilde hverken lege eller tale med sine Kammerater, og inden lang Tid blev han syg og kom paa Hospitalet, hvor han snart efter døde. Lægen, under hvis Behandling han havde været, fortalte mig, at dette var det eneste Tilfælde, han havde truffet i sin Praxis, hvor et Menneske var død af Sorg, hvad han før den Tid ikke havde troet muligt. Denne Knøs var voxet op som vild, og hans Natur kunde ikke forandres; jeg kan endnu, medens jeg skriver disse Linjer, se hans store vemodige Øjne, med et Udtryk af den dybeste Fortvivlelse, af en Sorg, som ikke kan beskrives.

Nogle Maaneder efter hans Død indsendte jeg en Begjæring til Regeringen om, at en andamanesisk, forældreløs Dreng maatte blive sendt mig; jeg ønskede at lære de vildes Sprog og haabede at kunne gjøre dette, hvis jeg havde en lille vild, som jeg kunde samtale med. En Morgen blev en ganske lille Dreng bragt til mig; han var meget snavset, saa sygelig ud og var ikke kjøn at se til. Vi besluttede os dog til at beholde ham, skjønt vi ikke syntes om ham, og vi kaldte ham da Josef efter den stakkels vilde Fange, som var død. Han var forsulten, græd hver Time og forlangte Mad, og han

satte saa store Masser til Livs, at jeg til sidst blev betænkelig og sendte ham til min Nabo, Lægen, og spurgte, om han troede Drengen havde godt af at spise saa meget. Han svarede, at Drengen vistnok var bleven sultet, hvor han før havde været, og at det snart vilde blive anderledes. Dette viste sig ogsaa at være rigtigt; thi da han i nogen Tid havde faaet god og regelret Føde, plejede han kun at have meget ringe Madlyst. Da han kom til vort Hus, var han omtrent 8 Aar gammel; hans Forældre vare døde tidlig, og han var bleven opammet og opdrættet af indiske Fanger og havde derfor slet ikke lært at tale sine Landsmænds Sprog og forstod kun hindustansk. Under sit Ophold iblandt Fangerne havde han lært at ryge og tygge Tobak; han bad stadig derom og græd, naar han ikke fik det. Min Nabo raadede mig til at give ham Tobak og kun gradvis formindske Mængden. Dette skete ogsaa. Da han kom til os, var han i enhver Henseende ligesom en lille Hindudreng, kun lidt mere uartig og meget arrig. Han blev strax sat i Skole og maatte lære engelsk; efter faa Maaneders Forløb begyndte han at tale engelsk, og efter den Tid talte han aldrig andet, naar han var i Huset; kun naar han var mellem Indierne, vedblev han at tale hindustansk. Hans Landsmænd holde meget af Vandet og bade sig gjerne, men dette tør jeg ikke sige om Josef. Hver Morgen var der stor Sorg paa Færde, naar han blev dypet i Dammen. I Løbet af et Aar blev han til en klog og nyttig lille Tjener og kunde opføre sig meget godt, naar han vilde; men han var meget mere Indier end Andamaneser i sin Adfærd. Regning hom han snart efter, og det varede ikke længe, førend han kunde sin engelske ABC-Bog udenad, hvorefter han begyndte at læse og skrive hindustansk. Hans Forstand var skarp, hans Hukommelse god, og han havde mærkværdig let ved at lære Sprog. Min Hustru og jeg plejede altid at tale dansk sammen, naar der ingen Engelskmænd vare til Stede, men aldrig til Drengen; vi forbavsedes derfor en skjøn Dag ved at opdage, at han ikke alene forstod, hvad der blev sagt, men endog kunde tale lidt dansk. Da han efter fire Aars Forløb forlod vort Hjem, var han i det hele bedre udviklet end de fleste indiske og engelske Dreng. der vare opfødte i Kolonien. Af den vilde Natur, som han sikkert vilde have haft, hvis han var opvoxet i Skoven med sine Frænder, var der ikke Spor. Vildheden var ham altsaa ikke ibaaert. Jeg er fast overtydet om, at hvis hans Opdragelse fortsattes, kunde han blive en dannet og vel lært Mand, og at det derfor ikke er Mangel paa aandelige Evner, som har sænket hans Landsmænd i deres aandelige Nød, men kun den haarde Kamp, som de maa føre, og som optager alle deres Tanker.

Medens de vildes Liv hængaar uden Mærkedage, er det dog ikke uden Glæder. De elske Jagten for dens egen Skyld og finde stor Fornøjelse deri. Naar de i den tørre Aarstid ere samlede i stort Tal, synge og danse de; et udhulet Trug opstilles for Enden af den ryddede Lejrplads, en Knøs stiller sig ved dette Instrument og slaar Takten med den ene Fod, de andre Drengene sætte sig omkring ham og istemme deres temmelig ensformede Sange: Pigerne samle sig paa den anden Side af den ryddede Plads, og medens Drengene klappe i Hænderne og synge til Takten paa Trætrømmen, danse de frem, snart enkeltvis, snart i Flok, hen imod Sangerne med Ansigtet vendt mod dem, med foldede Hænder og Armene strakte foran sig. Saa snart en Pige naar Trommen, vender hun sig om og løber tilbage, hvor hun kom fra. Saaledes blive de ved i hele Timer. Naar Pigerne ere trætte, sætte de sig hen og synge, og nu danse Knøsene. Dette gaar for sig under Muntherhed, og smaa spydige Bemærkninger flyve omkring*). Langs Siderne af den ryddede Plads sidde de gamle og gifte Folk og snutte i Buer eller lege med de smaa Børn.

Efter Dødsfald samle de sig gjerne, og imedens de nærmeste Slægtninge male sig med Aske, danse de andre i mange Timer. Derefter jordes Liget, men opgraves igjen nogle Maaneder efter. Af hans Fod- og Haand-Ben dannes Hals- og Armbaand, som Slægtningene bære; Hovedskallen renses, oversmøres med rød Farve og bæres af den nærmeste Slægtning, tit i flere Maaneder. Moderen bærer Barnets Hovedskal, Barnet Forældrenes, og paa denne uhyggelige Maade mindes de det jordiske Kjerlighedsforhold, som de gjerne ville give et Udtryk og udstrække over dette Livs Grænser. Ægteskab foregaar uden nogen Ceremoni; det unge Par forsvinder kun nogen Tid i Skoven. Fornuft-Ægteskaber findes ikke; thi af jordisk Gods eje de intet, og de samle hverken i Hus eller Lade. Deres Sind er vildt, hæftigt og mistænksomt. Opstaar et Skændsmaal, hændes det ofte, at en Pil flyver fra den enes Bue tæt forbi Fornærmerens Hoved; men i Reglen borttage de omstaaende, saa snart en Tvist begynder, alle de Vaaben, der ere i Nærheden.

Jeg har dvælet saa længe ved de vilde paa Øerne, fordi de udgjøre en ikke uvæsentlig Faktor ved Forvaltningen af den store Straffekoloni, som jeg senere skal omtale, i det de tjene som Skovpoliti, opspore de bortløbne Fanger og bringe dem tilbage levende eller døde.

*) Cheklu ya laku meira (hvem fejlede den haardskallede Skildpadde) er Omkvædet paa en Vise, Pigerne synge, naar Knøsene vende tilbage efter en uheldig Skildpaddefangst.

Koloniens Tilblivelse har i flere Henseender forandret deres Levevis, i det den paa den ene Side har berøvet dem en stor Jagtgrund, men til Gjengjæld skjænket dem meget, som de ikke før havde Adgang til. Regeringen forsyner dem saaledes med Ris og Frugter. Jærn og Tobak. Fra Fangerne faa de Hunde. Disse Dyr ere af stor Vigtighed for Vildsvinejagten, og Jærnet har til en vis Grad gjort Livet mindre byrdefuldt, da alt dermed lettere forarbejdes; endelig er Tobak bleven en saa uundværlig Artikel, at selv smaa Drengene bruge denne.

Tallet paa de vilde kan umulig opgives nøjagtig, men det er meget lille. Der findes paa Øerne 8 Stammer, som hver har sit Sprog. Det er ikke alene Dialekter af det samme Sprog, men virkelig særskilte Sprog, saa afvigende fra hinanden, at en Mand fra Nord-Andaman ikke kan gjøre sig forstaaelig paa Syd-Andaman. Dog antages de at være af samme Rod, og om de to første Stammers Sprog vides det at være Tilfældet. 1) *Bojigjidaerne* bo paa Syd-Andaman, hvor den store Straffekoloni Port Blair ligger. 2) *Bojigjiberne* bo i den sydlige Del af Mellem-Andaman, imedens den nordlige Del af denne Ø ejes af to Stammer. 3) *Akakolerne* paa Østkysten og 4) *Arkojuwaierne* paa Vestsiden. 5) *Balava* Stammen bor paa Smaaøerne, østlig for de store Øer. Nord-Andaman har ogsaa to Stammer, nemlig 6) *Akasjarivæerne* i den nordlige Del og 7) *Akjaræerne* i den sydlige. Den sidste Stamme 8) *Jaravæerne* har det hidtil ikke været muligt at komme i Forbindelse med; den findes paa Lille-Andaman med smaa Afdelinger paa Rutland og de nærliggende Øer. Af alle disse Stammer kan imidlertid kun den førstnævnte siges at være kommen under Evropæernes Indflydelse; men det viser sig dog, at Brugen af Jærn efterhaanden læres af de fjærnere Stammer, og at Hunde blive almindelige over hele Øflokket.

Før jeg forlader dette Æmne, vil jeg give en Prøve paa deres Sprog ved at gjengive Fadervor paa den første Stammes Sprog.

Puluga lia arlalikyab.	Gud hans Bøn.
1) He mawro koktarlen yate mollarduru ia abmayola.	Fader for os alle, (Du) som er i Himlen.
2) Ngia tinglen dai-iji-mugueninga itan.	Lad Hovedet være bøjet ærbødigt i Dit Navn.
3) Ngollalen mollardurumeta mayola ngenake ab chanaq ijila bedig.	Vi ønske alle Dig som vor øverste og eneste Høvding.
4) Mawro koktarlen tegi-lutmalin yate ngia kanik kaubada arlalen arlalen eremlen itan.	Lad Dine Befalinger, som lydes i Himlen, paa samme Maade lydes paa Jord.

- 5) Kawai mollardurulen arla-naikan yat man. Giv os denne Dag vor daglige Føde.
- 6) Mollarduru moloichiklen tigrel yate oloichiklen artidubu, kichikan-naikan met' aryenami artidubu. Vi tilgive dem, som fejle imod os, tilgiv paa samme Maade vore Synder (Forseelser).
- 7) Mollardurulen otigujunga itan yaba, dona mollardurulen abjabagtek otraj. Lad os ikke fristes, men beskyt os imod Ondt.
- 8) Ngol kichikan kaunik yapke. Befal saaledes (d. e. Amen).

Det vil heraf ses, hvorledes Udtrykkene maa tillæmpes for at passe til de vildes almindelige Forestillinger. I de 20 Aar, Kolonien har bestaaet, har det endnu ikke lykkedes nogen Eyropæer at lære disse vildes Sprog saaledes, at nogen samlet Fremstilling deraf har kunnet udgives i Trykken. Stor Fortjeneste har *Hornfray*, thi han forstod at vinde de vildes Hengivenhed og fik stort Herredømme over dem. Han har des værre endnu ikke udgivet Frugterne af sine Studier; men man maa haabe, at han i Fremtiden vil gjøre det. Af Ordsamlinger er der flere, men ingen af nogen virkelig Betydning. *Colebrooke* gjæstede Øerne 1788—89 og udgav i „*Asiatic Researches*“ (4de Bind) en Liste over nogle

Ord; men de vilde kunne ikke gjenkjende dem. Oberst *Irchel* („*Journal, Asiatic Society of Bengal*“, Nr. II, 1864), Dr. *Dobson* („*Andamans and Andamanese*“ i *Journal, Anthropological Institute* April 1875) og jeg selv („*Vocabulary of the dialects spoken in the Nicobar and Andaman islands*“) har udgivet andre Lister; men de ere ikke meget paalidelige. Min egen Liste omfatter kun Ord, som jeg har været i Stand til at samle af Fanger og Embedsmænd, og blev kun indsat i den nikobarske Ordbog for at være en Begyndelse. Andamanesere har jeg nemlig aldrig haft under mig, og jeg har altsaa heller ikke haft Lejlighed til at lægge mig efter deres Sprog. Det første videnskabelige Forsøg udkom endelig i December 1877 af Løjtnant *Temple* „*The Lords Prayer by Temple, Calcutta*“. Om Andamaneserne og deres Skikke er der skrevet adskilligt, men intet, som er paalideligt. Dr. *Francis Day* har i „*Asiatic Society's' proceedings*“ (Calcutta 1870) givet en Beskrivelse, men de Kilder, hvoraf han øste, vare ikke gode. Derimod har Dr. *Jagor*, den flittige rejsende, som i et udmærket Værk har skildret Filippinerne, tilbragt en Tid hos disse vilde, og naar en Gang Beskrivelsen af hans tre Aars Rejse i Indien foreligger, vil det første større, paalidelige Arbejde fremkomme om disse vilde Stammer; thi han er meget nøjagtig, omhyggelig og skarpsindig.

Et Besøg 1876 ved Mývatn paa Island,

af Th. Thoroddsen, stud. magist.

I forskellige Dele af Island er der større eller mindre Indsøer; de fleste findes i de ubeboede Egne, men i Bygden er der dog ogsaa mange af dem. Nogle af disse sidste, som f. Ex. Skorradalsvatn paa Sydlandet, ere omgærdede af bratte Fjælde, af Kratskove og grønne Marker og se friske og smilende ud; andre Søer i Bygden findes i sumpede Strækninger og ere langt fra saa tiltalende. Oppe i det ubeboede Højland er der to store Søgrupper. Den ene ved det sydvestlige Hjørne af Vatnajökul er næsten ukjendt; den anden findes paa Højsletterne Tvidægna og Arnarvatnsheiði, nordvest for den Samling af Jökler, som bærer Navnet Langjökul, og her er saa mange Søer, at der almindelig siges paa Island, at de høre „til de Ting, som aldrig kan tælles“.

Nogle Søer have vulkanske Omgivelser og skylde til Dels vulkanske Kræfter deres Form og Oprindelse. Til

disse sidste høre Islands to største Indsøer *Thingvallavatn* og *Mývatn*. Den største er *Thingvallavatn*, der er 4 □ Mil stor og altsaa fire Gange større end Arresø, den største Indsø her i Danmark. *Thingvallavatn* ligger, som man véd, i den sydvestlige Del af Island og omgives af storartede Fjælde og Lavastrømme; dens Omgivelser danne i historisk Henseende Islands mærkværdigste Egn, og enhver Islands Hjerter banker, naar han kommer til disse Steder, hvor hver en Høj og hver en Klippe har sine Minder.^{*)} *Thingvallavatn* har meget faa Øer og Bugter, og Omgivelserne have et andet Præg end *Mývatns*; den er rimeligvis fremkommet derved,

^{*)} *K. Kálund's* Bidrag til en historisk-topografisk Beskrivelse af Island giver interessante Oplysninger om denne Egn. I. S. 90—157. (1877.)